

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ

(ਹੁਕਮੁ, ਭੈ, ਡਰ, ਭਉ)

Understanding the Hukam of Akal Purkh to be a Gurmukh

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੁਕਮੁ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਵੱਡੇ, ਮਾਲਕ, ਅਫ਼ਸਰ ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮੁ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਧਰਮ, ਅਸੂਲ ਜਾਂ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਸੂਲ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ **ਹੁਕਮੁ, ਭੈ, ਡਰ, ਭਉ**, ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥੧॥ (੧)

ਹੁਕਮੁ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਪੌੜੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਆਕਾਰ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਖੰਡ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਮਿੱਟੀ, ਪਾਣੀ, ਹਵਾ, ਖਣਿਜ, ਪਦਾਰਥ, ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮੁ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਦੇ ਹਨ। “**ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥**” (੧) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਹੁਣ ਸਮਝ ਆਉਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਕੁਝ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਤ ਇਲੈਕਟਰਾਨ, ਪਰੋਟਾਨ ਜਾਂ ਨਿਊਟਰਾਨ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਅੱਗੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੁੱਢਲੇ ਪਾਰਟੀਕਲਜ਼ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਮੁੱਢਲੇ ਪਾਰਟੀਕਲਜ਼ ਅੱਗੇ ਕਿਸ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਇੰਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਹਰੇਕ ਬਿਉਰੀ ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਯੰਤਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਹੁਤ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਇੰਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਸ ਬਣਤਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਭਾਵ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਿਆਈ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ, ਪੇੜ ਪੌਦੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। “**ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥**” (੧) ਸਾਇੰਸ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੈਲਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿਉਂ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਭਾਵ ਅੰਡਜ਼ (ਅੰਡੇ ਵਿਚੋਂ), ਜੇਰਜ਼ (ਝਿਲੀ, ਆਉਲੀ ਵਿਚੋਂ), ਸੇਤਜ਼ (ਪਸੀਨਾ), ਉਤਭੁਜ਼ (ਵਨਸਪਤੀ, ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਨਿਕਲੇ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਖਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। “**ਕੋਤੀਆ ਖਾਣੀ ਕੋਤੀਆ ਬਾਣੀ ਕੋਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿੰਦ ॥ ਕੋਤੀਆ ਸੁਰਤੀ ਸੇਵਕ ਕੋਤੇ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥੩੫॥**” (੨) ਜੀਵ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ, ਮਾਣ ਜਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਕ, ਪਰਿਵਾਰਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਕ, ਕਾਰਣ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਵੀ ਸ਼ੋਭਾ ਮਿਲੇਗੀ। “**ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥**” (੧) ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਖ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ। ਸਿਰਫ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਸਮਝਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਣੀ ਹੈ।

ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾ ਸਦਕਾ ਚੰਗਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਭੈੜਾ। “**ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ ॥**” (੧) ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਵੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਠੀਕ ਤੇ ਕੀ ਗਲਤ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

ਸਭੁ ਕੋ ਪੂਰਾ ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਘਟਿ ਨ ਕੋਈ ਆਪੇ ॥ ਪਤਿ ਪਰਵਾਣਾ ਪਿਛੈ ਪਾਈਐ ਤਾ ਨਾਨਕ ਤੋਲਿਆ ਜਾਪੈ ॥੨॥ (੪੬੯)

ਅਸੀਂ ਸਰੀਰਕ ਤਲ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨਿਯਮ ਤਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਆਤਮਿਕ ਤਲ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨਿਯਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਆਤਮਿਕ ਤਲ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤਲ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ ॥ (੮)

ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। “**ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ ॥**” (੧) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਸਬੰਧੀ ਕਿਹੜੇ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਦਾਦਾ ਦਾਦੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਹੱਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਦਾ ਹਿਸਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭੂਤਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨਾ ਸਮਝਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗਲਤੀ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇ।

ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। “**ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥**” (੧) ਕੋਈ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਆਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਆਸਤਿਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਸਤਿਕ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ। ਹੁਕਮ ਕੋਈ ਰਵਾਇਤੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਆਮ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਿਆਈ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਪੌੜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ, ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। “**ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥੨॥**” (੧) ਸਾਡੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਜੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਕਮ, ਨੇਤਾ ਜਾਂ ਅਫਸਰ, ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਅਕਸਰ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਠਲਿਆਂ ਉੱਪਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਵਿਚਾਰ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਰਬਾਦੀ ਵਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਹਾਕਮ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਏਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਉਮੈ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ, ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ ਤੇ ਦਿੱਲ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਅਕਸਰ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਰੁ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਰੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨਹੁ ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥੨॥ (੪੬੬)

ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਪ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਕਹਿਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਘਟਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਸਦਾ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਹਨ। ਅੱਗ ਕਈ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਕਈਆਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬੱਦਲ ਸਿਰ ਦੇ ਭਾਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕੋਹ ਪੈਂਡਾ ਚਲਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਸ਼ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੇ ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ ਉੱਪਰ ਤਣੇ ਹੋਏ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਧ, ਬੁਧ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਨਾਥ, ਬਲ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ, ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਜੀਵ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਹਨ। ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਵਾ ਵੱਧ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਬਾਅ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਪਦਾਰਥ, ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੋਂਦ ਧਰਤੀ ਵਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਗੁਰੁਤਾ (ਗਰੈਵੀਟੇਸ਼ਨ) ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਮੈਗਨੇਟ ਵਿਚ ਖਿੱਚ, ਇਲੈਕਟਰੋਸਟੈਟਿਕ ਖਿੱਚ, ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਖਿੱਚ, ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਤਲ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਨਿਯਮ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਤਲ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੱਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁਕਮ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ ਸਦਵਾਉ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਕਢੈ ਵੇਗਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਦਬੀ ਭਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਇੰਦੁ ਫਿਰੈ ਸਿਰ ਭਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਸੂਰਜੁ ਭੈ ਵਿਚਿ ਚੰਦੁ ॥ ਕੋਹ ਕਰੋੜੀ ਚਲਤ ਨ

**ਅੰਤੁ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਸਿਧ ਖੁਧ ਸੁਰ ਨਾਥ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਆਡਾਣੇ ਆਕਾਸ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੁਰ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਪੁਰ ॥
ਸਗਲਿਆ ਭਉ ਲਿਖਿਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ ॥੧॥ (੪੬੪)**

ਅਸਲੀ ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਮਹਿ ਸਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਛੁ ਹੋਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥੩॥ (੧੩੫੦)

ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਕਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰਾ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ (੯੧੮)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਂ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੁ ਜਿਨਾ ਨੋ ਮਨਾਇਆ ॥ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਵਸਾਇਆ ॥ ਸਹੀਆ ਸੇ ਸੋਗਗਣੀ ਜਿਨ ਸਹ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਜੀਉ ॥੯॥ (੨੨)

ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਚੌੜ ਭੱਜ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੋਹ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਟਕਣਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਤਕਰੇ ਕਰਦਾ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿੱਚ ਆਣ ਨਾਲ ਥੱਕ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥੩॥ (੪੦੦)

ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੁਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣੈ ਬਹੁਤਾ ਰੋਵੈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਧੋਖਾ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥ (੮੫)

ਘਰ, ਮੁਹੱਲੇ, ਸ਼ਹਿਰ, ਪ੍ਰਾਂਤ, ਦੇਸ਼, ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੇ ਨਿਯਮ (ਸਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹੁਕਮ (ਨਿਯਮ) ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਹੋ ਜਾਏ (ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ) ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਬ ਤੇ ਕਸੂਰ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਪਾਈ ਹੈ। ਗੈਸ ਜਾਂ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। ਅੱਗ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਾੜਨਾ। ਅੱਗ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਸਬੰਧੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਤਾਂ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਫੋਕੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਨਿਯਮ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤਕ ਹਨ। ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੇ ਹਨ। ਹਾਥੀ ੩-੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤਕ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪੰਛੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਯਾਦ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ, ਅੱਖਾਂ, ਦਿਮਾਗ ਜਾਂ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਕੁਦਰਤ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

**ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਖੰਡ ਸਚੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਲੋਅ ਸਚੇ ਆਕਾਰ ॥ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਕਰਣੇ ਸਰਬ ਬੀਚਾਰ ॥ ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਅਮਰੁ ਸਚਾ
ਦੀਬਾਣੁ ॥ ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਸਚਾ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਕਰਮੁ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਸਚੇ ਤੁਧੁ ਆਖਹਿ ਲਖ ਕਰੋਤਿ ॥ ਸਚੈ ਸਭਿ ਤਾਣਿ ਸਚੈ
ਸਭਿ ਜੋਰਿ ॥ ਸਚੀ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੀ ਸਾਲਾਹ ॥ ਸਚੀ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸਚੁ ॥ ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਸੁ
ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ ॥੧॥ (੪੬੩)**

ਜੇ ਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ ਦਇਆਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੋਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਘਰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੇਵਕ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖਸਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ-ਭਾਉਂਦਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਸਾਈ ਕਾਰ ਕਰਾਇਸੀ ॥ ਸੇ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੇ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਸੀ ॥ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ਤਾ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥ ਖਸਮੈ ਭਾਵੈ ਸੇ ਕਰੇ ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਪੈਯਾ ਜਾਇਸੀ ॥੧੫॥ (੪੭੧)

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਰ ਕਾਰਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਅਪਣੀ ਮਨਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ। ਨਤੀਜਾ ਸਾਡੀ ਕਰਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ (੭)

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ਮੰਗਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਅੱਧਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਮਾਇਆ ਆਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਗਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਸੁਖ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਦੁਖ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਹੰਕਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਨਿਮਰਤਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਜਨਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਮਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹਨ।

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (੪੭੨-੪੭੩)

ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਮਾਤਮ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਲੈਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਪਰ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਚਾਈ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਕਮੁ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ।

ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਲਈ ਸੇਜ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਮਿਹਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਰੁਮਾਲੇ ਵੀ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਾਇਆ ਵੀ ਖੂਬ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਹਿਣਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਕਸਰ ਹਾਲ ਖਾਲੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੌਖਾਂ ਤਰੀਕਾ ਲਭਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦੁਖਦਾਈ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜਕਲ ਜਿਆਦਾ ਤਰ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਸਰੀਕਰਕ ਤਲ ਤੇ ਹੀ ਰਿਵਾਇਤਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ, ਸਮਝਣ ਤੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਂਝੀ ਅਕਾਲ ਤੱਖਤ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਅਪਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਘੁੱਮ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਵੈਦ ਦੀ ਦਵਾਈ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “**ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਫੌਜ ॥**” ਫੌਜ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੱਜ ਇਕੱਲੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਉਹ ਸਥਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਰ ਉਹੀ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਪਿਸ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥ (੨੯੨-੨੯੩)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ।

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ (੧)।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ “**ਸਤਿ ਨਾਮੁ, ਕਰਤਾ, ਪੁਰਖੁ**” ਅਤੇ “**ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ, ਅਜੂਨੀ, ਸੈਭੰ**” ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਜੋ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। “**ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰੁ**” ਵਾਲੇ ਗੁਣ, ਜੋ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ **ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰੁ** ਹੋਣ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਭੈ ਕਾਹੁ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ ॥੧੬॥ (੧੪੨੨)

ਵੈਸੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਿਤਾਬਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਅੰਦਰ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਕਰ ਨਾਮੁ ਵੇਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਕਰ ਨਾਮੁ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ, ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ ਦਾ ਡਰ, ਮਧ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ, ਧੀ, ਪੁੱਤਰ ਸਾਥ ਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣ, ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਡਰ, ਧਨ ਦੀ ਕਮੀ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵੀ ਡਰ ਜਾਂ ਵਹਿਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਡਰ, ਭਾਵ, ਅਦਬ-ਸਤਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਡਰ ਦਿਲੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ, ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਵਸਾਏ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਾ ਡਰ ਮੁੜ ਆ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਭ ਡਰ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਡਾ ਡਰ ਉਪਜੇ ਡਰੁ ਜਾਈ ॥ ਤਾ ਡਰ ਮਹਿ ਡਰੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਜਉ ਡਰ ਡਰੈ ਤਾ ਫਿਰਿ ਡਰੁ ਲਾਗੈ ॥ ਨਿਡਰ ਹੁਆ ਡਰੁ ਉਰ ਹੋਇ ਭਾਗੈ ॥੧੯॥ (੩੪੧)

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਉ (ਡਰ) ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਭਉ। ਆਮ ਭਉ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲੀਸ, ਕਾਨੂੰਨ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਡਰ ਆਦਿ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਭਉ ਨ ਵਿਆਪੈ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਣਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ (੧੯੨)

ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਸਾ ਘਰੁ ੨ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਨਿਤ ਧਿਆਈ ॥ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਸਗਲ ਤਰਾਂਈ ॥੧॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ ॥੨॥੪੨॥੯੩॥ (੩੯੪)

ਇਸ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮੁ ਹੀ ਸਾਰੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮੁ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਨਾਸਨ ਦੁਰਮਤਿ ਹਰਨ ਕਲਿ ਮੈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ॥ ਨਿਸਿ ਦਿਨੁ ਜੋ ਨਾਨਕ ਭਜੈ ਸਫਲ ਹੋਹਿ ਤਿਹ ਕਾਮ ॥੨੦॥ (੧੪੨੨)

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਹਾਵਤ ਦੇ ਅੰਕਸ ਦਾ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ, ਰਾਜਾ ਬੇਮੁੱਖ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ, ਕੋਈ ਦੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਲਾਜ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੰਵਾਰੇਗਾ।

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ ਹੈ ਨਿਰਭਉ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਥੈ ਭਉ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ॥

ਦੁਸਮਨੁ ਦੁਖੁ ਤਿਸੁ ਨੋ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿਆ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਹੀ ਪਤਿ

ਰਖਸੀ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ਸੋਇ ॥੧॥ (੫੮੬)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਡਰ-ਅਦਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ, ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਮਨ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਡਰ-ਅਦਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਜਿਨੀਆਂ ਮਰਜੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਝੂਠ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

ਭੈ ਬਿਨੁ ਲਾਗਿ ਨ ਲਗਈ ਨਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਬਿਨੁ ਭੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੈ ਝੂਠੇ ਠਾਉ ਨ ਕੋਇ ॥੪॥ (੪੨੨)

ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪਛੜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਸੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਪਾਪ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸੇ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰੁ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਵੈ ਭਾਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਪਛੋੜਾਵੈ ॥੧॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ

ਸੁਹੇਲੇ ਭਾਈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਦੁਖ ਕਾਟੇ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ (੬੦੧, ੬੦੨)

ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? ਇਸ ਲਈ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ ਲਾ ਲਏ। ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੈ।

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਰਾਤੇ ਕਿਉ ਚਾਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ ॥੧॥ ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥ ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ (੬੬੨, ੬੬੮)

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘਿਆਈ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮੁ ਅਤੇ ਹੁਕਮੁ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਈ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਕੁਝ ਕੁ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਸੰਗਤਿ ਉਹ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਲਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੁਕਮੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ ॥੫॥ (੨੧-੨੨)

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਰੋ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮੁ ਵੀ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਪੁਭ ਤੇਰਾ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਨਾਮ ਪਤਾਲੰ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਸਬਦ ਵਰਤੈ ਪੁਭ ਸਾਚਾ ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਬੈਆਲੰ ॥ (੧੨੨੫)

ਸਾਰੇ ਜੀਆ ਜੰਤ, ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ, ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ ਤੇ ਚੌਦ੍ਰਾਂ ਲੋਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮੁ ਦੇ ਆਸਰੇ ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਸ੍ਰਹਮੰਡ ॥ (੨੮੪)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਜਿਥੇ ਨਾਮੁ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਬਦਾ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਰਚਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਦੇ ਵਿਚਲਾ ਸਾਰਾ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਤਖਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਧਰਤੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਲਈ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਅਨੋਖਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਖੁਦ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਓਨੁ ਆਕਾਸ ਪਤਾਲਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਧਰਤੀ ਸਾਜੀਅਨੁ ਸਚੀ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ ਸਚੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜ਼ਕੁ ਸੰਬਾਹਿਦਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥੧॥ (੨੮੫)

ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਲਣਹਾਰ, ਬੇਅੰਤ ਅਤੇ ਅਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸਚੁ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਅਗਮ ਬੇਅੰਤ ਤੂ ॥ ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥੩॥ (੪੮੮)

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲੀ ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥੩॥ (੧੩੫੦)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਤੇ ਸਚੁ ਦਾ ਵੀ ਅਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮੁ, ਹੁਕਮੁ ਅਤੇ ਸਚੁ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤੁੱਟ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜੀਵ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਥੱਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਦਾ ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਇੰਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਕਸੀਜਨ ਸਾਈਕਲ ਜਾਂ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਸਾਈਕਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਾਈਕਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਪਦਾਰਥ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਤਪਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਬਕਿ ਪਾਹਿ ॥ ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੩ ॥ (੨)

ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਮਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਉ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰੰਤੂ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਖੰਡ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਰਾਤਾਂ, ਰੁੱਤਾਂ, ਥਿਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਰ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ, ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਈ ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਦਰਬਾਰ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਹੀ ਸੇਵਕ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਐ ਅਤੇ ਮੰਨਿਐ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪਾਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਅਖਵਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਪੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਕੱਚਾ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰਾਤੀ ਰੁਤੀ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ॥ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਾਤਾਲ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮ ਸਾਲ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਕੇ ਰੰਗ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤ ॥ ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਸੋਹਨਿ ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਕਚ ਪਕਾਈ ਓਥੈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗਇਆ ਜਾਯੈ ਜਾਇ ॥੩੪॥ (੨)

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਿਆਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਦਿੰਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਸੀਮਾਂ ਤਕ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰਤੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਕਰਤਾਰ ਉੱਪਰ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਸਕੇ।

ਜੇ ਕਰ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਹੁਕਮ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਿਆਵਾਂ, ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ

- ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਭੈੜਾ, ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮੁ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ।
- ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੁਖ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਕਮੁ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਅਸਲੀ ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।
- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮੁ ਅਤੇ ਹੁਕਮੁ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ।
- ਨਾਮੁ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸਾਰੇ ਜੀਆ ਜੰਤ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ, ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ ਤੇ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਲੋਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਾਮੁ ਦੇ ਆਸਰੇ ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।
- ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮੁ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਅਤੇ ਸਚੁ ਦਾ ਅਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥੩॥ (੧੩੫੦)

ਹੁਕਮੁ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਲਈ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਣਿਐ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪੌੜੀਆਂ (੮ ਤੋਂ ੧੧) ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਨਣਾਂ ਵੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੰਨੇ ਤੇ ਮੰਨੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪੌੜੀਆਂ (੧੨ ਤੋਂ ੧੫) ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ਤਾ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥ (੪੨੧)

ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮੰਨੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ “ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ਪੰਚ ਪਰਯਾਨੁ ॥ ਪੰਚੇ ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥” (੩) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਲ ਚੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਨਾ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ ਤਕਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਵਾਦੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਜੀਭ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਦੀ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨਾਂ, ਪੈਰਾਂ, ਹੱਥਾਂ, ਜੀਭ ਆਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੨ ॥ ਅਖੀ ਬਾਝਹੁ ਵੇਖਣਾ ਵਿਣੁ ਕੰਨਾ ਸੁਨਣਾ ॥ ਪੈਰਾ ਬਾਝਹੁ ਚਲਣਾ ਵਿਣੁ ਹਥਾ ਕਰਣਾ ॥ ਜੀਭੈ ਬਾਝਹੁ ਬੋਲਣਾ ਇਉ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥੧॥ (੧੩੯)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਉਣ ਕਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਲਾਉਣੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥ (੩-੨੦)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਕਮੁ ਅਤੇ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰੀ ॥ (੯-੩)

ਨਾਮੁ, ਹੁਕਮੁ ਅਤੇ ਸਚੁ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਹਰਿ ਰੰਗਿ, ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ, ਏਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥੨੩॥ (੯੨੦)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਰੀਸੈ ਹੋਰਿ ਕਚੁ ਪਿਚੁ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਕੁੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਝੜਿ ਪੜੀਐ ॥ (੩੦੪)

ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਪਿਛੇ ਭੱਜਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਮੂੰਹ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ “ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ” ਤਕ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅੱਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉਸ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਤੀ ਹੁਕਮੁ ਨ ਚਲੈ ਕਹੀ ਬਣੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਕੁੜਿ ਕਮਾਣੈ ਕੂੜੇ ਹੋਵੈ ਨਾਨਕੁ ਸਿਫਤਿ ਵਿਗਾਸਿ ॥੩॥ (੪੨੪)

ਇਸ ਲਈ ਆਓ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਰੋਜਾਨਾਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਹੁਕਮੁ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੀਏ।

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ”

(Dr. Sarbjit Singh)

RH1 / E-8, Sector-8, Vashi, Navi Mumbai - 400703.

Email = sarbjitsingh@yahoo.com,

Web= <http://www.geocities.ws/sarbjitsingh/>

<http://www.sikhmarg.com/article-dr-sarbjit.html>

(ਡਾ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਆਰ ਐਚ ੧ / ਈ - ੮, ਸੈਕਟਰ - ੮, ਵਾਸ਼ੀ, ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ - ੪੦੦੭੦੩.